

הקדמה: ספר בכתיבה על שנות המחלה - "צמיחה"

הגידול התגלה בגופו של אריאל בשנת 1990 – לאחר ש'צמח' בתוכו כבר מספר שנים. לאחר הניתוח הראשון – היינו מאד אופטימיים. הנה כרתנו את הגידול וההתאוששות היתה מרשימה. השתדלנו לחזור למסלול החיים, ומלבד ימים קשים לפני בדיקות המעקב התקופתיות – נראה היה שהחיים חזרו למסלולם.

כשנה וחצי אחר כך – חזר הגידול ולמרות מספר ניתוחים, טיפולים והקרנות ההפוגות הלכו והתקצרו.

בשנת 1994 פנינו למרכז רפואי בניו-יורק, שם עבר אריאל ניתוח חדשני. באותה תקופה הוא גם החל בכתיבה על המחלה – על ההתמודדות הנפשית והגופנית, על חוויות מתוך בית החולים ועל עולמם של החולים. אריאל למד על הפיזיולוגיה והפרוגנוזה של המחלה ורכש ספרי רפואה בנושא וגם על-כך ביקש לכתוב.

הוא הספיק לכתוב ראשי פרקים וכמה סקיצות טובנות מתחום האמונה, מצבו של האדם כמטופל וחוויות הטיפול – ואלה מובנים כאן לפניכם.

בהתפרצות האחרונה של הגידול הוא נשאל אם ירצה לנסות להשלים את הכתיבה, אך השיב: הספר כבר כותב את עצמו. בכך נקטעה הכתיבה.

בכל שנות המחלה – בצד הטיפולים, הדאגה והחרדות – המשיך אריאל את חייו באינטנסיביות יוצאת דופן: המשפחה, דיקנות הפקולטה החברים והעשייה המשפטית והציבורית – לא פסקו עד ימיו האחרונים. והחומרים באתר זה מעידים על כך כמאה עדים.

תמיד האמנתי שההיפוכונדריה היא סוג של הגנה. היפוכונדר כביכול, כבר חווה את הכל, כאילו. באיזשהו מקום קיננה תחושה של שלווה ושאלנות מאחורי הדאגה האמיתית, אך המדומה. דברתי על כך כל היום, אך בתוכי האמנתי שההיפוכונדריה היא המחסום בפני המחלה. מתברר שגם זה אינו

מסכות

מטאמורפוזת

היחס המשתנה אל אנשים. היחס המשתנה אל עניינים, למשל אל מקצוע האחות.

התחושה של לעשות את הדברים האמיתיים של החיים

העמדת הפנים כלפי פנים וכלפי חוץ.

גילויים עצמיים של פחדנות ואומץ.

הישיבה

שינוי גישה למקצוע האחות

ערבות הדדית אנושית, אוניברסליזם-ההזקקות של החרדים למיטב הרפואה הגויית. האחים

הערביים האחיות האפרו-אמריקאיות

פסיכולוג לשעה

'מה הפחד הגדול ביותר שאתה מרגיש?' השואל היה אסף. אסף היה אז בן 12 בערך. הוא

עשה לי טיפול פסיכולוגי של חובבים.

ואד יעלה מן הארץ

תחושה מטהרת הפקדה בידי מישהו אחר

התחושה של בראשית

תחושה של התקדשות והטהרות, תחושה קמאית של בראשית, של

אות וברית

כשנתגלתה המחלה בגופי לא הרגשתי צורך להגיב בהתרסה כלפי שמים: "למה דווקא לי?".

זו שאלה שאינה מצוייה בעולם המושגים הדתי שלי. הצרוף של הכרה כי "עולם כמנהגו

נוהג" יחד עם אמונה בכוח עליון מוחלט אינה מניחה לשאלה מעין זו להיות חלק מן

התיאולוגיה שלי. כאשר זיכני הקב"ה במשפחה לתפארת, מלוכדת ובעלת עוצמה, באשה

ובבנים הולכים בדרך אבות; כאשר עמד לידי בשעות של הצלחה מקצועית לא שאלתי "למה

זה אנוכי". לא הטלתי ספק בתבונת הבורא ובהחלטותיו. האם בשעה של מאבק וקושי תתהפך

עלי אמונתי?

לא היתה זו רק הבנה או תודעה אינטלקטואלית, אלא תחושה פנימית עזה ביותר. לא הרגשתי

צורך בהתרסה כלפי מעלה. לא שאלתי, מדוע הקב"ה פוגע בשומרי מצוותיו. אילו שאלתי

כך, הייתי פונה עורף לכל דרך חיי, שבשעה, שהיא מקיימת דיאלוג מתמיד עם אלוקים, אין

היא הופכת את האמונה לבת ערובה להצלחות. אמונתי אינה מקבלת גישה של קח ותן או של

סיבה ישירה ומסובב בעולם האמונה.

ההלכה אומרת, כי חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה. על בסיס זה מברך אדם בעת מותם של יקיריו: ברוך דיין האמת. הברכה איננה על הרעה עצמה. אין אדם יכול, ואין הוא חייב, לברך על הרעה עצמה. הברכה מכוונת לכך, שגם בשעת הרעה אסור לאדם לפנות עורף לאלוקיו. הוא מברך את אלוקיו גם בשעת הרעה וכך מתברך באמונתו. ואכן, הברכה אינה מתייחסת אל הרעה, אלא אל הדיין, שדן הוא דין אמת גם בשעה שאין דעתנו נוחה מכך. סמל המדינה מעל השופט מחייב אותנו לקבל על עצמנו את התוצאה השיפוטית לטב ולמיטב, על אחת כמה וכמה ליהודי מאמין מחייב חותמו של הקב"ה, שהוא אמת. על כך אנו מברכים. והאמת האנושית היא, שיש תחילה ויש סוף, יש אושר ויש מצוקה. זו אמת שנובעת מדין האמת.

אין ספק כי חינוכי הדתי הטמיע בי הכרה זו וגרם לי לתחושת ההשלמה. אולם היה גם צד אישי בכל אלה. מי שמתברך בגישה רציונלית ומעמיד אותה כדרך חיים איננו רשאי להגיב ברגשות דווקא בשעת מבחן. לעיתים קרובות אין זו שאלה של הכרה אלא של כוחות חזקים מאתנו. אשרי, שיכולתי ואמונתי עמדה במבחן בשעה שנדרשה לכך.

לא אכחד כי בשעות קשות הרגשתי תמיד צורך עז יותר באיזו שהיא התקשרות מסטית עם אלוקים. כל ימי חיי, ועד היום הזה, לא קבלתי את הפנייה אל רבנים כיועצי סתרים או כמרפאי חולים או כמגלי עתידות. גישה כזו היא בעיני סטירת לחי לבריאה והתעלמות מכוח העצמיות שנטע בנו הקב"ה. תמיד שייכתי תופעות כאלה לסוג של עבודה זרה, שאינה הולמת את טבע אמונתי ואת ההכרה האינטלקטואלית של אמונה בכלל. אולם בימים של מצוקה אישית חריפה אדם מבקש להאחז בכל שבב של סיכוי.

גם בעניין זה העמדתי את אמונתי במבחן. לא פניתי לשום מתווך ליצור עבורי את הקשר. לא הפניתי בקשות ותחינות לכל מיני רבנים ועושי נפלאות. וגם בדרך התנהגותי לא ניסיתי, עובר לניתוח, ל"שחד" את הקב"ה, לא במעשים ולא בתפילות. המשכתי לנהוג כדרכי.

אמנם, גם באמונתי יכולתי לזהות, מימים ימימה, פן מיסטי. יש סתירה פנימית עמוקה בין יחסי הרציונלי לתפילה וליחסי הגומלין הבלתי ישירים שבינה לבין ההתרחשויות במציאות לבין יחסי וגישתי אל תפילת הדרך כאל סוג של קמע או "שוחד" מידי. מאז ומתמיד משמש הפחד מפני טיסות כוח מניע לתפילת הדרך בכוונה עילאית. בני נוהגים לסנוט בי על כך שמיד כשגלגלי מטוס ניתקים מן האדמה אני הופך לאדמו"ר חסידי.

ככל שאנסה לתת הסבר רציונלי לסתירות אלה, יהיו אלה רק בגדר נסיונות הירואיים, שדינם כשלון. סתירות אלה והחיים יחד עמן הם חלק מדרך חיי. האמונה והספקנות, הנאיביות והביקורת הקשה, הקשיחות והרגישות, האמונה התמימה והפכחון האירוני, כל אלה מלווים אותי בדרכי. נדמה לי, לעיתים, כאילו הדבר המרכזי שחי עמי ואצלי בשלום הוא הסכסוך הפנימי.

גם עתה, למרות שלא נכנעתי לדחפים רגשיים ולא סטיתי מן הגישה האמונית שדבקתי בה, לא סנטתי, אלא מצוות אנשים מלומדה, בחברים שעשו את מה שסרבתי לעשות. לא עודדתי

אותם, אולם גם לא מנעתי מהם. פטרתי את הסתירה בכך ש"צדיק באמונתו יחיה". הם בדרכם ואני בדרכי. אלא שגישה זו הייתה בה הכחשה של ממש. שכן הפעם היה מדובר בי. אני הייתי הנושא לברכה של האדמו"ר מלובביץ או לפנייה אל רב זה או אחר. אני עצמי סרבתי לפנות או לכתוב. אולם באיזה שהוא מקום לא מנעתי, באותה מידה של תקיפות שאני מסוגל לה, את הפניות של חברי. וגם הייתי סקרן לדעת מה הייתה התשובה שקבלו. סקרנות, אמונה, סתירות פנימיות, חוסר עקביות בשעות של מבוכה ומצוקה, האחזות בכל תקווה, האין אלה חלק ממהותנו האנושית. "אדם כחציר ימיו כצץ השדה כן יציץ".

אכן יש גם יסוד דתי חזק יותר. התנהגות דתית כאמצעי להעביר את רוע הגזירה היא אתוס יהודי מקובל. "ותפילה ותשובה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה" עומד במרכז יום הכיפורים. אינני נותן לדברים אלה את המשמעות המילולית, הפשוטה והמקובלת. הפרשנות הנראית לי של מרכזם של הימים הנוראים היא, שצריך אדם לעשות את חשבון נפשו בכל עת ולקדם את עצמו לתכליות של אמת (תשובה, תפילה וצדקה) כדי להציל את חייו ולהפכם לבעלי תוכן. התשובה היא יכולתו של אדם להשתנות, כוחו להפוך את תכונותיו ואת דחפיו לבעלי תועלת. תפילה היא כוח הדיאלוג, ההשלמה עם הנחיתות של האדם, ההכרה בכוחו של הקב"ה והכרת התודה, הממקמת אותנו בפרופורציות הנכונות של עמידתנו בעולם והמאפשרת לנו להיות אנושיים. הצדקה היא ההענות למצוקות האנוש, החיברות האנושית, ההכרה בערבות ההדדית של היהודים ושל כל בני אנוש. ואכן כל שלוש אלה גם מתגלים לנו וגם נדרשים לנו במיוחד בעת מצוקה וצרה. ולכן, כשם שהימים הנוראים הם ימים של חשבון נפש, של מצוקה הנוצקת בלב הזרימה של החיים, כך ימי צרה הם ימים של חשבון נפש שמחייבים תשובה תפילה וצדקה.

את התאים הסוררים בגופי אינני מפרש כביטוי לשכר ועונש. אינני מקבל גישה חד-ערכית וחד-סימדית כעין זו כחלק מאמונת חיי. משום כך, גם לא ראיתי צורך ב"שוחד" של נדרים ושבועות או בהקצנה דתית. אולם ראיתי בהם אות. דווקא בימים של העדר שליטה בגוף היה בתאים אלה איתות לצורך בשליטה רבה יותר על חייך. בצורך לעשות את הדברים האמיתיים של חיינו. למרות חרדת מוות קשה ואופיינית לא פרשתי את האות כצורך למצות את החיים, במובן של לאכול ולשתות, לבלות ולהתבדר. לא הרגשתי שום צורך בכך. להיפך, הפרשנות שלי הייתה לעשות את הדברים האמיתיים: משפחה, התעמקות בלימוד, אמונה. אלה העמודים שאותם יש לחזק ולבנות.

את האות הזה הפכתי לברית ביני לבין בורא העולם. לא תנאים ולא נדרים, אלא ברית מחודשת, שבסיסה היא ההבנה שהמצוקה שאני שרוי בה מחייבת התבוננות אמיתית בחיים וחשבון נפש מתמיד. הנוכחות החיה של התאים הסוררים הפכה לגבי דידי לנוכחות חיה של אלוקים בקרבי. זו אולי הכרה מוזרה ומגלומנית לזהות בתא חולה איזו אות וברית, אולם כך חשתי וכך אני חש עד היום הזה.

בחקר תולדות האמונה מקובל להדביק לגילויים דתיים שונים המתוארים על ידי חזיונות

דתיים מחלות נפש שונות או אף לראות בהם ביטוי של מחלות גופניות הגורמות לתופעות נפשיות. משום כך מבקש להזהיר את הקורא. אינני מגלומן עד כדי כך. אינני מדבר, כמובן, על התגלות או גילוי דתי. אני מדבר על הכרה דתית ועל הבנה פנימית. הכרה זו יסודה בתחושה אישית פנימית עמוקה, שהיא עניינו של הפרט, והיא המביאה לידי ההכרה האמורה. במובן זה הרגשתי, אולי בעוצמה הגדולה ביותר בחיי, את התחושה של "ואני קרבת אלוקים לי טוב".

ברוח זו בשוכבי על מיטת חוליי בניתוח הראשון הודעתי כי אם אחלים ממנה אצא ללמוד בישיבה יחד עם בני כחברותא. לא היה זה נדר של שוחד. היה זה קיום של הברית, קיום שאיחד את כל שלוש הדברים שלהם צריך לתת ביטוי מודגש עוד יותר: משפחה, התעמקות בלימוד ואמונה.

נכון אני לתגובה, כגון: שמענו על גילוי תיאולוגי, על גידול תיאולוגי לא שמענו; או על תגובה אחרת מעין: תמיד ידענו שבאמונתך יש תאים סרטניים. על אף הסכנה לתגובות כאלה כתבתי את הדברים.

במחשבה שנייה תחושתי נראית לי פחות מקורית והולמת את דרך המלך, גם האנושית וגם האמונית. בכל ברכת מזון אנו אומרים, תוך כוונה לברית המילה, "ואת הברית אשר חתמת בבשרנו". חותם ברית בבשר, כמו גם ברית דמים שהייתה מקובלת בעבר בין אנשים, היא אמצעי ראשוני, קמאי, עמוק, להתקשרות עם אדם, ולהבדיל עם אלוקים. בין אנשים לא מקובלת עוד ברית דמים פיסית כאמצעי להתקשרות. גם אני לא יזמתי אופן זה של התקשרות, אולם הצלקת העמוקה בבשרי, החוזרת ונפתחת, היא חותם ברית אישית בבשר, כשם שברית המילה היא חותם אישי-קיבוצי של ברית עולם.

חדר ההמתנה

האווירה לפני נסיעתי לניו-יורק הייתה מלנכולית. משהו דרמטי ריחף בחלל האויר. את הדרמה סיפקו המהירות בה התארגנה הנסיעה, האוקינוס המפריד בין ישראל לארה"ב ותחושת חוסר הוודאות.

במחלה הזו אי הוודאות היא מלווה קבוע. לכל אשר תפנה היא אתך. לעיתים משתלטת על התודעה ומאפילה על כל הנעשה; לפעמים מכרסמת עמוק עמוק ואינה מניחה להתרכז או להרדם או לשקוע בתוך עשייה משכחת.

ישבנו מני ואני במשרד. הדלת הייתה פתוחה ושנינו עמדנו ושוחחנו. כהרגלנו הייתה השיחה קולחת ונעימה. מני ניסה לנחמני ואני ניסיתי להתבונן בדברים כאילו מבחוץ. העמדתי פוזה, אך גם הרגשתי כך ממש. לפני שיצא מן החדר הוא אמר לי משפט שנחרט בי עמוקות. "תתבונן בדברים" הוא אמר. "יש גידולים טובים וגידולים רעים. חמשת בניך הם גידולים נפלאים. אין יפים וחשובים מהם. והגידול בגוף הוא הגידול הרע. מה חשיבותו בכלל לעומת מה שגידלתם בבית". אכן את שניהם נתן לי אלוקים. באחד השקענו גם אנחנו והם פרי עמל משותף. אנחנו בעלי מניות משותפים עם הקב"ה. ואת עמלנו אומר המדרש "אלה הבנים".

באחר לא השקעתי כלל. הוא צומח מבפנים, כאילו בן בית בגופי, אך זר לי לחלוטין. תאים סוררים, בנים חורגים לגוף, אך חלק ממנו. אם בתא מגופי טמן לי הקב"ה את תאי הפורענות האין בכך כדי להוות אות מתמיד לצורך להתחדש (צמיחה), לבחון את הדברים אחרת, לקיים את הדברים מתוך התבוננות אחרת. התא הסורר הוא נוכחות קבועה ותזכורת מתמדת לחשבון נפש נוקב שעלי כמו על כל אחד לערוך בכל עת.

בחדר ההמתנה הגדול והפתוח לרווחה הייתה אוירה של המתנה. את מרכז הקומה תפס חדר המזכירות פתוח לרווחה. רק דוכני הקבלה הפרדו בינו לבין חדר ההמתנה מלא הכורסאות. שום דבר לא הפריע את הדממה. היה שקט. בחדר ההמתנה שרר איזה כבוד. לא היו מחזות קורעי לב, כפי שאולי היית מצפה לראות. לא היו אנשים שאותות מחלה ניכרו על פניהם. הייתה אוירה של ציפיה, של תקווה, של כבוד. חלונות היו קרועים רק בצד אחד של הקומה הענקית. מבעדם נשקף אחד מן השפע האין-סופי של הנופים הניו-יורקים. בניינים עגומים וצפופים ורחבות עמוקות ביניהם. הרחבות היו שוממות. בין הבניינים הייתה לה השמש. המראה היה שגרתי. אני לא החלטתי עדיין אם זו ניו יורק שאהבתי או סתם אפרוריות של נוף פנימי, שמתגבשת לה במראה החיצוני. ישבנו והמתנו. אנשים לא דברו. לא עם המלווים שבאו עמם ולא עם השכנים שמצאו לידם על הכורסה הסמוכה או על זו שממול. עיתונים שונים היו פזורים על השולחנות. לא נמצא בהם חפץ. איש לא התעניין בהם. לא נשמע כמעט שום רשרוש. המעלית נפתחה ונסגרה חדשות לבקרים. מידי פעם התייצבה אחת האחיות בקצה חדר ההמתנה וקראה בשמו של החולה המיועד להקרא לחדר הרופא.

במרכז הקומה היה חדר פנימי כשלכל רוחב הקירות מתקן כפול להתבוננות בצילומי הסי. טי. צילומים אלה הם חודרי כליות ובטן. על פיהם יישק כל. הם השופטים, הם הכרעת הדין. לפני כל צילום סי. טי. אני חש כאילו אני עומד ביום כיפור קטן. לפני כל צילום אני בקושי מונע עצמי מלהתחנן לקב"ה ולברך שלא ימצא דבר. הלא בידוע הוא שאסור לאדם לבקש על מה שכבר קיים ונמצא. בקשה כזו היא לבטלה, שהרי נמצא שאתה מבקש על מה שקיים ועומד. באותם מקרים בהם לא נמצא דבר אני מזמזם את תפילתו של כהן גדול ביום הכיפורים: "מה נהדר היה מראה כהן כשהיה יוצא בלי פגע מקודש הקודשים". באותן דקות, שעות, החוויות הן דתיות ועולם הדימויים הוא דתי.

כבר מזמן בקשתי ממרים לרכוש לעצמנו מתקן לבחינת צילומי סי. טי. יש בכך משום ניתוח המסתורין של הרפואה. הדבר מעמיד את החולה באיזו עמדה של שוויון. וכאשר אווירת המסתורין כביכול נעלמת נדמה לך כאילו אתה שוב שולט במצב. מחלה היא אבדן שליטה. כשהגוף מתחיל לבגוד אנחנו מאבדים את השליטה על עצמנו. החיים מתנהלים במסלול קצת שונה. הקצב אחר, או מהיר יותר או איטי יותר. אינני מסוגל לקרוא את התמונה, אך אני מזהה את האברים היטב. תמונת סי. טי. אינה כספר החתום לגמרי לפני.

עתה עמדתי והתבוננתי ברופאים השונים, היוצאים והנכנסים בחדר הפנימי הענק הזרוע למלוא רוחבו בכל ארבע קירותיו במתקנים המוארים מבפנים. התבוננתי על הצילומים

6
הפרושים עליהם וברופאים המתבוננים בהם בארשת של רצינות וחשיבות וחשתי צמרמורת של ממש. על הקיר המואר תלויים חיי אדם והם כחוט השערה. כתם קטן כאן או שם וגורלות נחתכים. חשתי רחמים עצמיים. בקלות יכולתי לראות את האנשים עצמם תלויים על הקיר ומבטם של הרופאים נח עליהם, רציני ונפוח מחשיבות. תמונות ה-סי.טי. התמזגו עם מחזור התפילות של יום הכיפורים: "מי ינוח ומי ינוע, מי ישקט ומי ישלו, מי בקיצו ומי לא בקיצו". החדר הפנימי בחדר ההמתנה בבית החולים בסלואן קטרינג, אכן הפך למעין מקדש מעט לחיי אדם ובעיני גם לקדושה ולהתייחדות עם אלונקי.

ישבתי ליד איש שחור. לידו הייתה אשה. קרוב לודאי אשתו. פתחנו בדברים. היינו היחידים ששוחחו ביניהם. האחרים הביטו, אך לא התרשמו. לא מן השיחה ולא מן הדממה שמעבר לה. הייתה איזו התכנסות פנימית. נתברר לי כי שמו הוא וושינגטון. בלש משטרה בפנסיה. איש בן 67, גבה קומה, רזה ומרשים. חודשיים לפני כן נותח והוצא גידול מריאתו השמאלית. עתה קרוב לודאי חזר הגידול בעוצמה רבה. הוא חש מועקה קשה בחוהו. כאביו היו רבים והוא היה תחת השפעה של מורפין. הוא ציפה לרופא שילווה אותו לבדיקת סי.טי. יום לפני כן כבר עשה את כל ההכנות הנדרשות לשם כך ושתה כמות עצומה של נוזל כולל חומר ניגוד. לאחר שכבר הושכב על המיטה הורד ממנה. חלה אי הבנה והרופא שאמור היה לצפות בצילומים במהלך הבדיקה לא הופיע. אילו קרה הדבר בבית חולים ישראלי היינו נדים בראשנו בכעס ובהשלמה. אך מתברר שחלם נמצאת בכל אתר, בניו-יורק כמו גם בירושלים.

שוחחנו בינינו על המחלות. האיש היה מפוכח. הוא מבקש להפטר מהר מן הגוש שלוחץ על החזה. אולי, הוא אמר לי, צפויים לו עוד כמה שנים טובות. אולי לא. 67 שנים לא ידעתי מה זו מחלה, הוא רטן. 67 שנים לא ראיתי רופא. לפני חודשיים וחצי שיחקתי טניס כהרגלי ופתאום תפס אותי כאב עז. בעצם לא הייתה רטינה בקולו, אלא השתאות. קולו לא הפיק רחמים עצמיים.. הוא לא הבין מה זה היה לו. מה פתאום. איך צמח לו. מהיכן זה הגיע. אנשים צועדים בשבילי החיים ביום יום ולפתע שולפים אותם מן השביל אל דרך צדדית, מאיימת.

מהיכן אתה, הוא שאל. מישראל, ענית. אה, הוא הגיב. לא יותר. הרקע המקומי לא עמד בינינו ולא היה חלק מן הקרבה הפתאומית שצמחה בין כושי מלונג איילנד לבין יהודי מישראל שנפגשו 10 דקות לפני כן בחדר המתנה של בית חולים לחולי סרטן בניו-יורק. הקרבה הנוצרת בין אנשים שלא ראית מעולם ולא תראה, כנראה, עוד לעולם, תוך דקות מספר או שעה, היא איזור דמדומים של חוויה אנושית. יש בה שטחיות של רגע יחד עם עוצמה של ריכוז רגשי חד-פעמי.

כשיצא וושינגטון מחדר הרופא, קמתי לקראתו ולחצתי את ידו בחום. הסבל האנושי מגיע אלינו בעיקר באמצעות יחידים. מסות של כאב לא חודרות את התודעה האנושית. הקרבה האנושית מסתבר פועלת, בעיתות של סבל, במנות קטנות, גם כן: דקות או שעות. כך היה לי וושינגטון. הוא הלך לבדיקה ואני לא אדעמה פשר הליכתו. דיברנו בינינו בחום. אולם, למען האמת, אינני בטוח כלל, האם שוחחנו בינינו או אמרנו דברים לעצמנו, בקול, וחפשנו קהל

אוהד אחד לשני. לעיתים יותר קרובות ממה שנדמה לנו, השיחה שלנו עם עצמנו עוברת דרך מישהו אחר.

בינתיים המשכנו להמתיך. מרים ואני דברנו עברית. גם העובדה, שהיינו היחידים שפצו פה וגם העברית שלנו משכה שלושה אנשים לעברנו. שתי נשים ואיש. הם מפלורידה. בני זוג קשישים ובתם. האיש דובר עברית של סבא מגליציה. התחלנו לפטפט. לתומי שאלתי, כדבר מובן מאליו, איפא המחלה. בחדר ההמתנה בשעה כזו לא מדובר על סתם סקרנות. מה שעלול להחשב כפגיעה בפרטיות הופך בחדר המתנה שם סלואן קטרינג לביטוי של שותפות. אנחנו שותפים. בין שותפים צומחת אחווה ומתבקשת חובה אנושית של גילוי הדדי.

התשובה שקבלתי הלמה אמא פולניה בחדר המתנה בקופת חולים בפתח-תקוה. היה זה קונטרסט בולט לפכחון הגאה והמכובד של וושינגטון. בביקור האחרון בישראל, הוא מספר לי, הוא פרק ארבע מזוודות ואחת מהן קפצה לו על הרגל. מאז יש לו בעייה. מרים ואני הבטנו אחד על השני קצת משועשעים ומעט מופתעים. בחדר ההמתנה בסלואן קטרינג לא יושבים חולי הצטננות. בשמו של המוסד כלולה המחלה: "מרכז לסרטן". חולה שנכנס בשעריו לא יכול להתעלם מן השלט שמצביע גם עליו. מאוחר יותר הסתבר שמר אקרמן יודע היטב מה יש לו. אולם יהודי פולני טוב לא מסגיר מחלות לזרים, גם כשהוא יוזם את השיחה כשהוא מחפש מעט קרבה של צרת רבים. פולני בשמחה ופולני בצרה חשבתי לעצמי.

מסתבר שאקרמן היה החזן הראשי בבית הכנסת הגדול בתל אביב לפני ארבעים שנה. מאז הספיק להתחזן בדטרויט ומאז עשר שנים הוא משמיע ממעמקי פלורידה את קולו. הוא סבל מסרקומה ברגלו הימנית. כדרכם של יורדים בנפשו הוא חי עדיין בישראל. הליכותיו נטועות עוד בעיירה בגליציה ורגשותיו בתל אביב של שנות החמישים. הוא הזכיר בנוסטלגיה כי עד היום כשהוא מגיע להתחזן בתל-אביב שמו מודגש בגדול על המודעות. עדיין הוא רואה עצמו כחזן בבית הכנסת הגדול בתל-אביב. מבקשים ממנו לחזור. הוא רוצה, אבל אשתו, אשתו. אם מר אקרמן הוא ספק הנוסטלגיה, אשתו, לעומת זאת, היא ספקית התירוצים. בביקור האחרון בישראל הם שהו במלון ברחוב הירקון והנוער הישראלי הוא נורא. מה שקרה לו, היא אומרת לנו, זה לא יאומן. דקות מספר לפני כן ספרה לנו בתה כי ילדיה, הנכדים, מפריזים בשתיית אלכוהול. הם הגיעו מפלורידה לשיחה גורלית עם המנתח. אבל אשתו של החזן הראשי לשעבר של בית הכנסת הגדול תולה את התירוץ לירידה מן הארץ לפני 40 שנה בנוער שהיא מגלה, בשנת 1993, ברחוב הירקון. היא מתעקשת למצוא שם את ההתגלמות של הנוער הישראלי. וכל זה בחדר ההמתנה של בית החולים לפני הכניסה אל הרופא לשיחה גורלית.

בין וושינגטון לאקרמן, בין גליציה, לונג איילנד, פלורידה ותל אביב נמתח קו אחד של מצוקה. וגם כאשר בחדר ההמתנה בסלואן קטרינג, ביום שישי בצוהריים של סוף נובמבר, הנלעג והנשגב, הסבל והאירוניה כרוכים ושלובים זה בזה לבלתי הפרד, הרי לפחות יצר לב האדם שם אינו רע מנעוריו. הגוף האנושי הפגוע והשברירי מנטרל מעט את יצר הרע בין

8
החולים. בין הרופאים קיים ודאי המאבק הגדול על ההתקדמות. קנאה ושנאה, טינות קטנות וגדולות וכמות בלתי נדלית של יצרים. המחלה שלנו היא הקידום שלהם. אולם הקידום שלהם הוא אולי גם התקווה שלנו. היצר הרע הוא החולשה האנושית שמביטה מעבר לסבל ולא דרכו, אולם הוא גם הביצה שתוטל מחר בניו יורק ובירושלים ואולי תמצא את התרופה.

נקבים נקבים

סיפורו של האדם הוא, בחיתוליו כמו גם בתכריכיו, סיפורם של נקביו. לטוב ולרע, לנקלה ולמפואר, לחיים ולמוות.

לא בכדי אחת המצוות הראשונות שעושה האדם, בעל כורחו, נוגעת לנקב בגוף, מצוות המילה. אלא שבתחילת החיים נעשית המצווה באיבר הנושא עמו את פוטנציאל החיים, את הזרע. ולא בכדי אחת המצוות האחרונות שנעשות באדם, בעל כורחו, לאחר מותו, מצוות טהרת המת, מתרכזת בנקביו של האדם. והמעייך בשולחן ערוך ימצא תילי תילים של הלכות הנוגעות לכך.

ואפילו הנשמה, אותה ערטילאיות של חיים, שאינה גוף ואין לה דמות הגוף, מתעטפת במטאפורה של כניסה ויציאה דרך נקבי הגוף.

חולה עסוק רוב היום ככולו בנקביו, בהפרשות הגוף, בנוזלים, במאזן של נוזלים: כמה נכנס וכמה יצא, מה ינוח ומה ינוע. כל הדברים שאדם מצניע בהליכות יום יום שלו נעשים בגלוי ולעין השמש כשהוא חולה. שקית מלמעלה מכניסה אל הגוף ואחת מלמטה מנקזת. עניינים שהשתיקה מכבדתם בימים כתיקונם נעשים לו לאדם היתר גמור, לא רק להעלותם על דל שפתיו, אלא להפוך בהם ולהפוך בהם ולעשותם מרכז התעניינותו והתעסקותו. מה שהוא נקלה בימים של שגרה נעשה מרכז של חיי הנפש של האדם בעת מחלתו.

התחושה הקשה כל כך של חזרה לתפקוד עוברת גם היא דרך נקבי הגוף. בניתוח בטן הקושי מובלט במיוחד. הוא קשור לרגישויות מיוחדות של איברים עדינים, שמתרכזים בהפרשות הגוף. ניתוח בטן מחייב התנסות מעגלית של כל מערכת העיכול. תחילת המעגל, ריקון והתנקות, וסופו, החזרה איטית והדרגתית, במשך כעשרה ימים לפחות, של כל האיברים הקשורים במזון ובפסולת הגוף, לפעולה סדירה. כמה קושי וכמה ייסורים כרוכים בכל מעגל כזה. רק מי שהתנסה וחזר והתנסה, ואף שילש, מכיר ויודע מרירת מעיו.

ומי שמכיר את מרירת מעיו גם מבין לאשורו את הפסוק הידוע "על כן המו מעי לו".

כמו עינוי הנפש ביום הכיפורים עושה אותנו הצום המוחלט למלאכים, שאינם מתרכזים כלל בצורכי גופם. הצלחת החוויה של יום הכיפורים היא, מצד אחד, בהוייה המיוחדת החד-פעמית של התעלות, של התנקות והתנתקות מצורכי היום יום, בשאיפה אל המוחלט. אך צידה השני של החוויה מובלט בתחושת הרעב, המריצה את בן התמותה אל צרכיו ויצריו הטעונים סיפוק מיידים, ומבחינה אותו ממלאכי השרת. הטעימה הכפולה הזו, מן הנשגב והנעלה מזה ומן המוחש והנקלה מזה, על חשבון הנפש הכרוך בה מעצם מהותה, היא חוויות היום.

מספר ימים לאחר הניתוח אין אדם נזקק למזון ואינו צורך אותו. אולם יומיים לאחר הניתוח

אתה נעשה מרוכז כולך רק בנקביך ובהפרשותך. יהיה או לא יהיה. מתי וכיצד. אין שום דבר מובן מאליו. כל פעולה נורמלית של אכילה או יציאה, שאין אדם נותן עליה את הדעת אלא משיחפוף, לצורך תענוגות הגוף, הופכת לחשיבה טקטית של תמרון ותכנון, כשאברי העיכול שלך הם שדה המערכה. ה"מלאך" הופך מיד עבד נרצע לחולשת הגוף ומתפלל שיטבור בשלום את ה... הבא. גם בפעולה זו עצמה שלובים הנשגב והנקלה. לא ייפלא, שבכל ניתוח בטן מחדש ראיתי מעין יום כיפור קטן. גם בפעולה זו עצמה שלובים הנשגב והנקלה ביחד.

על רקע כל אלה ניתן להבין את התרגשותי המיוחדת כאשר אני מגיע בימי המחלה הקשים עם תחילת תפילת הבוקר אל ברכת 'אשר יצר'. "אשר יצר את האדם נקבים נקבים חלולים חלולים. גלוי וידוע לפני כסא כבודך שאם יפתח אחד מהם או יסתם אחד מהם אי אפשר לעמוד ולהתקיים לפניך אפילו שעה אחת" ניסוח כמעט פרוזאי של תמצית השעבוד האנושי לנקבי הגוף ולנקלה שבקיום האנושי. ניסוח שמבחינה דתית נועד להביא את המאמין אל הסיוס המברך, המודה והמייחל "ברוך אתה ה' רופא כל בשר ומפליא לעשות".

בעיני מעבר לכל אלה כוחה העצום של הברכה הוא בעצם קיומה, בנוכחותה בסידור הקבע. בכך שהיא הופכת את התפילה לחלק מן החיים. היא מעניקה מימד נוסף לתפילה. תפילה היא קבע והיא חובה. תפילה היא פיוט ונשגב והתעלות. תפילה היא רחמי ותחנונים. ותפילה היא החיים עצמם. שיר המתחדש מידי רגע.

אין מתעלמים מן הרגעים הכאיבו מביכים, החושפים את הצד הגופני הכאיבו עלוב, אלא הופכים באמצעות התפילה הפשוטה והלשון המינימליסטית הזו את הכיעור ליופי החולשות האנושיות נעשות הכרה אנושית עמוקה. לשון סגפנית, טכסט פרוזאי בתוך מרקם קדוש של תפילה, אלה החומרים מהם עשוי תשבץ אמנותי מיוחד זה. בעיני כיהודי מאמין זוהי שירה המתחדשת מידי יום על גדולת הבורא. כאדם זוהי התקשרות יומיומית עם כל חולשות אנוש למינהו. תזכורת מתמדת למחוייבות האנושית לחלש ולכל אדם באשר הוא. כאומן מגירה מתוסכל, זוהי תמצית היכולת האמנותית והעשייה השירית שנפלאה ממני. כאיש מחשבה זו צומת דרכים המלמדת על יחסי הגומלין המורכבים בין גוף לנפש, בין סגנון לתוכן, בין חשיבה להוויה ובין הפרדוכסים השונים בינם לבין עצמם. "ברוך אתה ה' מפליא לעשות".

רופאי ממוריאל, כמו כל הרופאים, אינם עשויים מעור אחד. יש מהם מוכשרים ואנושיים יש מוכשרים בלבד. את המנתח הידוע ד"ר ברנן שניתח את גופי ראיתי במצב של עירנות במהלך עשרת ימי שהותי בבית החולים בערך כ-6 דקות. הכל היה ענייני, תמציתי, קצר ותכליתי. היו לו עוד חולים רבים והוא לא יכול היה להרשות לעצמו בזבז סתם. מתברר כי גם מחוות אנושיות נקנות, לעיתים, במחיר אנושי יקר מדי. במקום להשחית את זמנו על אלה עדיף שיראה עוד חולה או יבצע עוד ניתוח.

יחד עם זאת, הרושם היה שהוא יודע את הכל. הוא נכנס לחדר ולא צריך היה לעדכנו בהרצאה רפואית ארוכה ומייגעת. לצידו היה שפע של עוזרים שכולם מכוונים את פעולתם

אל הכוכב. התזמורת כולה כיוונה אל המנצח האחד והיחיד שלה. כל בקשה מיוחדת או החלטה בעלת משמעות כלשהי ניתנה רק לאחר שהרופא הצהיר בפניך: "אדבר עם ד"ר ברנן", "אתייעץ עם ד"ר ברנן".

אני פונקתי בירושלים. המחלקה של פרופ' דורסט היא מחלקה מיוחדת במינה. פרופ' דורסט הוא מנתח גדול ואיש נפלא: אנושי, חם, אציל בפשטותו ופשוט באצילותו. הוא מצליח להשרות בין אנשי צוותו לא רק רמת מקצועיות ללא פשרות אלא גם את המסר האנושי הפשוט של היחס אל החולה. כשדורסט אתך הוא טאה אחוז שלך. כשהוא עובר במחלקה כל אחד יכול לפנות אליו והוא יענה לכל פונה. הכל מבקשים את קרבתו והוא, למרות עיסוקיו המופלגים, תמיד יתפנה גם אליך. רופאי המחלקה שלו בירושלים עשויים גם הם בצלמו.

התגעגעת, איפוא, לפמיליאריות היחסית בירושלים, לפטפוט עם הרופאים, וגם לכינוסים הדו-יומיים של הרופאים, לעיתים עם פמלייה יחסית גדולה של רופאים העוברים וסוקרים מעשה פולחן את המחלקה.

ביקור רופאים קולקטיבי הוא מורשת החינוך הרפואי המרכזי אירופאי, שבו התחנכו מביאי המורשת לבתי החולים הישראליים, שהתמזגה היטב עם התיאוריה הקולקטיביסטית של אבות הציונות שיסדו את קופת החולים כחלק מן המאמץ הציוני. ואף שאני במחלקה הכירורגית בירושלים לא התנסיתי בחולייה של שיטה זו מאישפוזים אחרים ומתיאורים של חברים ניתן להכיר את כל חסרונותיה.

בישראל שלטת עדיין, אם-כי במקומות רבים מן הבחינה החיצונית בלבד, התפיסה הקולקטיביסטית של ביקורי הרופאים. כולם ביחד אל מול מיטת החולה. ליד המיטה מציג אחד מן הצעירים את המקרה והמקרה עצמו אמור, כמובן, להיות חירש, אילם ועיוור. אף אחד אינו שועה ממש לתלונותיו והתערבותו זוכה בדרך כלל לנזיפות ויזואליות ובמקרים מסויימים גם מעבר לכך.

ביקורי הרופאים כ"כנופיה קולקטיבית" אחת הם כמובן אחיזת עיניים. לא רק שאין בביקור זה ביטוי אמיתי לרוח צוות ולא רק שאין בכך כדי להסתיר קיומם של הכוכבים האמיתיים, ראש המחלקה ועוד אחד מרופאיו, המשמשים כ"סוליסטים", אלא הפולחן עצמו, שאינו מקיים עוד את תכליתו האמיתית, הפך להיות לפגיעה בכבודו האנושי של החולה. במהלך הביקור מתאדה החולה לחלוטין. לא מדובר בראובן בן שמעון אלא במקרה שלפנינו, שהוא: "מה שמך, במקרה, אדון?"

במקרים רבים הופך החולה להיות שקוף, כמו רואה ואינו נראה, בביקור הרופאים הזה. מדובר בו ולא עליו; דרכו ולא בו; חלקו בדיאלוג המתנהל על גורלו מסתכם בהיענות למשמושים ודיחפופים או להימהום קצר אם יפנה אליו מי ממשתתפי הפולחן. הוא זר לחלוטין באירוע המתרחש מעל מיטתו. חולה בדרך כלל הוא יצור מפוחד ושברירי. הוא לפעמים גם לא כל כך בריא, אך נוסף לכך הוא חרד נוראות מן-הבאות. חומת המגן נסדקה, הוא איבד את השליטה על גופו ומסור לחסדי אחרים. הוא נדון לשמוע לחשושים ובהם מעורבים שמות רבים,

בלטינית או באנגלית, של חלקי אנטומיה ומחלות ובדיקות, הנמסרים מפה לפה בין אנשי הסגל כאילו שדרו ממגרש כדורגל את המשחק המתרחש ברגע זה לנגד עיניהם. בעיקר חביבה על הרופאים השיחה בשפה האנגלית. מתוך הנחה סמוייה שרק הם שולטים במכמניה ואם ישתמשו בה בוודאי יצליחו להעלים את המידע מן היצור המבוהל שלמרבה החוצפה מבקש גם להבין מדוע נזרקו ליד מיטתו המילים: סרטן ואידס וניתוח ועוד מיני עניינים שלבטח לא היו קשורים אליו ולא הוא אליהם. אם יעז לשאול מתוך חרדה יושתק. אם יבקש לתקן יגערו בו ואם יבקש להבין יצמיתו אותו במבטם. כמו בבדיחה הידועה "מה מבין פרנק ברמב"ם" כך הוא לגבי החולה: "מה מבין החולה בענייניו ולמה פטפוטי הרופאים אודות גורלו צריכים לעניין אותו?"

בין היתר, נרמסת גם זכות הפרטיות של החולה, הזוכה וכל מסכת ענייניו נפרשת לפני מספר רב של זרים, ביניהם חולים השוכבים לצידו, ואשר מעולם לא היה חולם לשתפם באיזה מענייניו.

האנגלית החליפה את הלטינית וביקור הרופאים את הפולחן של ריקוד הקולקטיב מסביב למיטת החולה. לא זו בלבד שבביקור זה יש משהו פולחני יש בו, כאמור, גם משהו מאד הסתדרותי, היורד לשורשי הציונות: הקומונה, הקולקטיב.

הסיפור עם ד"ר על המיימת...

אך אין מטבע שאין לו שני צדדים. הרפואה האטומיסטית, האינדיבידואליסטית, של סוליסטים כוכבים, ממירה אנושיות במקסימום של מקצועיות. לא שכך הם פני הדברים בממוריאל, אלא שכיוון התפתחות הרפואה והמשבר של הביטוח הרפואי בארץ ובחו"ל מוליכים לכך.

במחלקה הכירורגית של ממוריאל לא היה "ביקור רופאים". היו שני רופאים שראו אותי יום יום, כל אחד לחוד, ועקבו אחר מהלך ההחלמה. בשלושת הימים הראשונים שלאחר הניתוח היו גם המבזקים של ד"ר ברנן, שבא בעצם רק לתת את התחושה שהשליטה בידי. לא היו פולחנים קבוצתיים, היה מבצע של סוליסט.

אולם ביומיים וחצי של סוף השבוע אתה חשוב כמת. לפי ריקנות המחלקה ניתן היה לחשוב שהמחלה לוקחת בחשבון את ימי הלוח השבועיים. אולם כמו הר ונחל, גבעה ונהר, שהם המשך אחד ועובדת המצאותם בשתי מדינות אינה הופכת את הטבע למחולק כך גם גופו של האדם ומחלותיו אינם עושים את תכניתם לפי התכנון השבועי של סוף שבוע ארוך. בממוריאל הו יומיים וחצי מתים. אחד הרופאים הזוטרים עוד טרח להגיע בבוקר יום השבת אולם מכאן ואילך לא היה אלא רופא תורן זוטר.

מה לעשות וימי המשבר שבחר בהם גופי המיוסר והמחלים היו ימי סוף השבוע. בשבת האיצה בי האחות למהר ולחזור לשגרת האכילה. אני, מצידי, האצתי בה לדאוג שאמהר ואחזור לשגרת היציאה. וכך ארע ששבת הפכה ליום שבו הוערו אלי נוזלים סתם ומיצים מרככים, מלמעלה, ושפע של תכשירי זירוז, מלמטה. אותו יום פעלתי בניגוד לכלל, שלמדתי מן היום הראשון שלאחר הניתוח מפי אחד מעוזריו הזוטרים של ד"ר ברנן, ששינן,

כנראה, את תורת רבו, שלפיו: "עליך לציית לגופך ולפעול לפי הנחיותיו". משום כך, בממוריאל אדם יכול לשתות מן היום הראשון שלאחר ניתוח בטן אם כך מכתוב לו גופו. אין כללים חדים ונוקשים יותר שהבאתי עימי מירושלים. אולם, בסופו של דבר לימד אותי נסיוני כי התוצאה היא, פחות או יותר, די־זהה.

במערכת פתוחה ובלתי נוקשה ניתן להשתחרר אחרי ניתוח מעין זה שעברתי גם לאחר שבוע ימים. במערכת יותר דוקטרינרית שבועיים הם הזמן הנדרש פחות או יותר. אני, משנקרתה לפני ההזדמנות והרחתי את ריח השחרור מבית החולים, שמתי פני בתוצאה ושכחתי את התורה. הייתי קצר רוח לדחוק את הקץ ולקצר את ימי שהותי. תפח כרסם של מחשבי קיצים. וכך היה לי. בערב משמלאה הסאה מפה ומפה, קיבתי גאה געתה והקאתי את נשמתי בשחור. כל מיצי השזיף שקבלתי יחד עם מיצי הקיבה חברו להם יחד לצבע שחור משחור שעשה גם את השבת שלי לשחורה.

דווקא אז לא נמצאו רופאים בכירים כלשהם לרפואה. ורק רופאה זוטרה קצת מפוחדת וחסרת מיומנות נקראה לדגל. היא פעלה בדיוק לפי הספר. היא החדירה, בחוסר מקצועיות והעדר מיומנות, זונדה לקיבתי ותיקנה אותה פעמיים במשך הערב. היא חזרה וחיברה אותי להזנה תוך ורידית. וכך נסוגותי אחור.

כל נסיגה היא כואבת. נסיגה בהחלמה רפואית כואבת פי כמה. קודם כל קיים הכאב הפיסי, אי-הנוחות במיני החיבורים והבדיקות. ובעודך שרוי באדי הכאב קיימת הפגיעה המוראלית. כבר אימצת את כל הכוחות והובסת ומהיכן תשאב כוחות חזקים עוד יותר הדרושים לך דווקא עתה מששבת אחור. ועיקר מפח הנפש הוא על השחרור המתרחק. חולה הוא אסירו של גופו ובית החולים הוא רק המימוש של תקופת המאסר. כבר ראית את הדלת אל החופש והיא נטרקה.

אילו היה מישהו קצת יותר מיומן בסביבה ניתן היה להמתין קמעה ולנסות לחדש את ההחזרה למעגל בהדרגתיות וללא לחץ, אך גם בלי נסיגה אחורה.

הייתי שכוב על הספה הכתומה, סרת הטעם, בבית החולים מממוריאל. שתי רגלי היו למעלה, כמו אפנדי. לא היה זה אלא ביטוי של נוחות הגוף לאחר הניתוח וחיפוש תנוחה אשר תקל על כאב התפרים שעדיין צרבו וכאבי תחילת העיכול שהלכו ותכפו. נכנס ד"ר אלקזאר. הוא הגיע לסיבוב היומי.

ביעור חמץ

כאן 3 ימים